

держави і громадянського суспільства взаємно посилює стагнацію політичного і духовного життя в країні, уповільнює реалізацію прав і свобод людини.

З приводу цього аспекту виокремлюють три основних підходи. Згідно з першим, громадянське суспільство розглядається загальним елементом людського суспільства, який охоплює також поняття держави. Іншими словами, громадянське суспільство домінує над державою. Другий концептуальний підхід відводить громадянському суспільству функцію своєрідного буфера, посередницького механізму між державою та особою. Згідно з третьою точкою зору, громадянське суспільство є окремим елементом суспільної структури, котрий за своїм значенням посідає таке ж місце, як і держава.

Громадянське суспільство та держава перебувають у стані складної інверсії, взаємодоповнюючи одне одного. На рівні соціального буття простежуються три діалектичних варіанти взаємин держави та громадянського суспільства. Перший варіант полягає в тому, що громадянське суспільство зазнає утисків з боку держави, внаслідок чого виникає тоталітарний режим. Другий зводиться до хиткої рівноваги між державою та громадянським суспільством, внаслідок чого виникають авторитарні режими різного ступеня жорсткості. Третій варіант полягає в тому, що держава виконує волю громадянського суспільства, діє в межах права, тобто функціонує як правова держава. Це призводить до утвердження демократичного режиму.

Як стверджує М.Туленков, «громадянське суспільство і держава взаємодіють як носії і виразники особливих та загальних інтересів. У межах громадянського суспільства як сукупності самодіяльних форм існування людей забезпечується безпосереднє самоврядування суспільної системи, механізм якого враховує різноманіття групових та індивідуальних інтересів людей. Державі при цьому відводиться роль спеціального суб'єкта управління, який виступає потужним інструментом формування і реалізації загального інтересу» [4, с.83].

Отже, суспільство можна визначити за формулою: громадянське суспільство плюс держава. Таким чином, громадянське суспільство – це недержавна частина суспільства, в основу якої покладено автономію індивідів. Держава і громадянське суспільство відносно самостійні. «Проблема співвідношення і взаємозв'язку понять «держава – суспільство – людина» складна й багатоаспектна. Вона мала різний зміст у різні історичні епохи. По-різному розглядалися і функції держави: системоформуючий елемент суспільства; орган забезпечення його суверенітету; арбітр у відносинах між класами, верствами, прошарками, а також між суспільством та особою; гарант прав і свобод громадянина; орган управління загальними справами суспільства; орган забезпечення соціальної справедливості в суспільстві і т.д.» [2, с. 430].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т. 3.- К. : Держ. вид-во політ. л-ри УРСР, 1959. – С. 7–527.
2. Михальченко М., Михальченко О., Невмержицький Є. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз: Монографія. – К. : ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2010. – 615 с.
3. Токвиль А. О демократии в Америке. – М. : Прогресс, 1993. – 534 с.
4. Туленков М. Організаційна взаємодія громадянського суспільства і держави // Соціальна психологія. – 2009. – №2 (34). – С.72–84.

УДК 378.015.31: [159.955:159.9.07] – 051

Бушувєва Т.В.

ФОРМУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПСИХОЛОГА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Невід'ємною складовою професіоналізму психолога є наявність глибоких знань та практичних вмінь здійснення психодіагностичної діяльності. Психодіагностика як вид діяльності практичного психолога визначає успішність протікання інших видів його діяльності – психоконсультавання, психологічної корекції, тощо. Отже, оволодіння психодіагностичною діяльністю є необхідним елементом професійної підготовки майбутніх фахівців до роботи в сфері практичної психології.

Ефективність розв'язання психодіагностичних завдань визначається, в першу чергу, сформованістю діагностичного мислення. Формування діагностичного мислення майбутніх психологів є одним із пріоритетних завдань фахової підготовки до психодіагностичної діяльності.

Особливості діагностичного мислення визначаються специфікою діагностики як виду пізнання. Діагностика в загальному вигляді розглядається [1] як особливий вид пізнання, як діяльність розпізнавання (на відміну від наукового пізнання, з однієї сторони, та від впізнавання, з іншої) до специфічних особливостей якої відносяться наступні:

- В процесі діагностики здійснюється визначення стану одиничного об'єкту. Діагноз завжди співставляє виявлений стан з нормою і базується на знанні останньої.

- Складність діагностичної діяльності обумовлюється неоднозначною відповідністю між набором ознак (симптомів) та причинами, що їх викликають.

- Як практична діяльність діагностика здійснюється з метою перетворення реального стану об'єкта: прогноз, підтримання системи в стані нормального функціонування або повернення до цього стану.

Діагностика як діяльність має специфіку в різних професійних сферах (медична, технічна, педагогічна, психологічна діагностика, тощо).

Професійна специфіка мислення психолога-діагноста зумовлена, перш за все, змістовими особливостями психодіагностичної діяльності: одночасним розв'язанням соціальних завдань, етичних, моральних та власне психологічних (отримання достовірної психологічної інформації та встановлення психологічного діагнозу). Згідно з основами класифікації завдань, прийнятими в психології мислення, психодіагностичні завдання за метою мисленнєвої діяльності відносяться до завдань на розпізнавання; за критерієм достатності інформації, що міститься в умовах, вони трансформуються по мірі просування

діагностичного пошуку із екстраполяційних у інтраполяційні; за критерієм поінформованості того, хто розв'язує, психодіагностичні завдання відносяться до завдань, де фактори задані своїми імовірнісними характеристиками[2].

Діагностичне мислення в широкому сенсі визначається [3] як специфіка розумової діяльності спеціаліста, яка забезпечує ефективне використання даних теорії та особистого досвіду для розв'язання діагностичних завдань. Ядро такого мислення – здатність до логічної побудови синтетичної та динамічної картини проблеми, переходу від сприймання явища до відтворення його внутрішньої структури та розвитку.

Виходячи із такого визначення діагностичного мислення, можна зазначити, що професійна специфіка діагностичного мислення психолога зумовлюється особливістю системи знань, суб'єктивним досвідом фахівця та результатом діагностичного пізнання.

Використовувана психологом система знань про об'єкт діагностики, як зазначає С.М.Костроміна[3], по-перше, визначає рівні діагностичного мислення: феноменологічний (описовий, характеризує ознаки проблемної ситуації) та причинний (детермінуючий); по-друге, система знань визначає теоретичний конструкт рішення, що відображує наукові погляди в поясненні взаємозв'язку зовнішнє – внутрішнє.

Особливості результату діагностичного пізнання, які визначають специфіку діагностичного мислення, полягають в тому, що в психодіагностиці результат виражається не тільки у визначенні причинно-наслідкових відносин (симптом – причина), а й встановленні структурних особливостей, специфіки функціонування ознак психіки, їх взаємозв'язків в системі, що регулює поведінку людини.

В цілому специфіка діагностичного мислення психолога-практика визначається:

- особливостями об'єкту психодіагностики, перш за все, його складною ієрархічною будовою;
- специфікою психодіагностичних завдань, їх структурно-змістовими характеристиками, особливостями в різних сферах реалізації психодіагностики;
- результатом психодіагностичного пізнання;
- системою знань психолога щодо об'єкту діагностики, суб'єктивним досвідом розв'язання психодіагностичних завдань.

Основними характеристиками діагностичного мислення психолога (як свідчать дослідження О.Ф.Ануфрієва, М.В.Бадалової, С.М.Костроміної, Н.П.Локалової, С.Т.Посохової та ін.) можна визначити наступні: просторовість, диференційованість-інтегрованість, системність, логіко-каузальність, проспективність, рішучість, гнучкість, самостійність, критичність, адекватність, селективність, оперативність, економічність. Враховуючи особливості змістових характеристик психодіагностичної діяльності, до цього переліку слід ще додати глибинність мислення.

Позначимо деякі шляхи формування діагностичного мислення майбутніх психологів, спираючись на власний багаторічний досвід викладання навчальної дисципліни «Психодіагностика». Зрозуміло, що становлення діагностичного мислення передбачає формування у студентів-психологів системи знань, вмінь та навичок, необхідних для розв'язання професійних завдань в межах психодіагностичної діяльності. Важливим структурним елементом цієї системи є знання психодіагностичної технології та вмінь її застосовувати. Викладання курсу «Психодіагностика» передбачає представлення психодіагностичної технології як компоненти психодіагностичної діяльності психолога в її складній структурній організації: засоби отримання психологічного діагнозу (засоби опису об'єкту та діагностичного процесу, методи вимірювання характеристик об'єкту та побудови заключення); система психотехнічних дій як способи отримання діагнозу та процес встановлення діагнозу. Завдання формування діагностичного мислення реалізується в процесі оволодіння студентами кожним із структурних компонентів. Наприклад, в процесі навчання діагностичним рішенням, яке передбачає, зокрема, навчання плануванню та застосуванню алгоритмів і моделей прийняття діагностичного рішення. Перше, що допомагає діагнозу в прийнятті рішень – це розгортання процесу рішення в ланцюжок визначених етапів. У студентів необхідно сформувати вміння планування, що дозволяє не випустити суттєвих елементів процесу та прийти до чіткого рішення. Крім того, доцільно ознайомити студентів із моделями прийняття рішень. Як найбільш використовувані в психодіагностиці моделі прийняття рішень можна вказати модель корисності очікуваних наслідків, математико-статистичну модель – правило Байєса, логічну модель прийняття діагностичного рішення, тощо.

Студенти-психологи мають оволодіти психодіагностичною технологією, навчитися обирати та застосовувати конкретні технології при розв'язанні різних типів психодіагностичних завдань. Вирішення цього завдання вимагає від викладача реалізації власної діяльності не стільки в інформаційній площині, скільки в організаційно-управлінській: організувати роботу студентів на практичних заняттях та при проходженні психодіагностичної практики як роботу із розв'язання конкретних психодіагностичних завдань.

Один із шляхів формування діагностичного мислення студентів-психологів полягає у створенні психолого-педагогічних завдань, які моделюють відповідні елементи реальної професійної психодіагностичної діяльності. На практичних заняттях студентам доцільно пропонувати завдання на формулювання проблеми, висунення діагностичних гіпотез, складання батареї психодіагностичних методик конкретного обстеження, тощо. Після розв'язання завдань корисно аналізувати запропоновані рішення, щоб студенти визначали причини зроблених ними помилок. Перспективним завданням є конструювання навчаючих діагностичних завдань, які відтворюють діагностичні дії професійної діяльності психолога в різних сферах її реалізації.

При організації психодіагностичної практики доцільно забезпечити студентам можливість розв'язання психодіагностичних завдань різного типу в галузі освітньої, професійної психодіагностики, тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Ануфрієв А.Ф. Психологический диагноз / А.Ф.Ануфрієв – М.: «Ось -89», 2006. – 192 с.*
2. *Бусарова О.Р. Психологический анализ решения диагностических задач (на материале консультирования подростков): автореф. дис.... канд. психол. наук / О.Р.Бусарова. - М., 2000. – 18 с.*

3. Костромина С.Н. Структурно-функциональная организация психодиагностической деятельности специалистов образования: дис... доктора психол. наук: 19.00.07/Костромина Светлана Николаевна. - СПб., 2008. - 508 с.

4. Локалова Н.П. Специфика профессионального мышления психологов и пути его формирования у студентов/ Н.П.Локалова // Вестник НГОПУ им.М.А.Шолохова. Серия: Психология. - 2005.- № 3. - С. 75 – 83.

Рассматривается проблема сущности и профессиональной специфики диагностического мышления психолога. Определяются психолого-педагогические условия и пути формирования диагностического мышления студентов-психологов в системе профессиональной подготовки.

УДК 94 (470+477) В.Вернадський

Булгакова Н.В.

ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ ЗА СПОГАДАМИ НАТАЛІЇ ПОЛОНСЬКОЇ-ВАСИЛЕНКО

В статтє на основе воспоминаний историка Н. Полонской-Василенко рассматриваются отношения В. Вернадского и Н. Василенко, а также деятельность В. Вернадского в Киеве.

В наступному році ми святкуватимемо 150-річчя з дня народження відомого природознавця, академіка Володимира Вернадського. У період українських визвольних змагань 1917 – 1921 років доля вченого була тісно пов'язана з Україною. Одним із тих, хто залучив В. Вернадського до плідної організаторської роботи з розбудови Української Академії наук був Микола Василенко. Серед чималого кількості українських учених, з якими спілкувався В. Вернадський, а відбувши з України продовжував листуватися, М. Василенко займає окреме місце.

Близьке знайомство двох вчених відбулося у 1917 році під час їхньої діяльності, як товаришів міністра народної освіти Тимчасового уряду Російської республіки. Цих двох постатей пов'язувала політична діяльність в партії конституційних демократів, ліберально-демократичні погляди, а також дружні стосунки. Листування двох академіків продовжувалося до кінця життя М. Василенка.

Ставши дружиною Миколи Василенка історик Наталія Полонська-Василенко особисто познайомилася з В. Вернадським, а її спогади про вченого збагачують постать В. Вернадського, його місце в науково-культурному відродженні України та доповнюють картину життя інтелігенції 1917 – 1920 років. Умови, в яких працювали вчені в той час красномовно засвідчують слова В. Вернадського, вміщені в праці однієї з визнаних дослідниць російської інтелігенції В. Лейкіної-Свірської: «вони провадили свою наукову роботу всупереч державній організації, при відсутності найелементарніших умов суспільної безпеки. Вони стали при цьому поруч, як рівні по силі, зі своїми товаришами з Заходу та за океаном...» [3, с. 91].

В. Вернадського і М. Василенка об'єднувало, на нашу думку, однакове бачення українського національного питання. Як і більшість представників тогочасної ліберальної інтелігенції, що проживала в Україні, вони відкидали націоналізм і виступали за зближення російської та української культури. Цим пояснюється, зокрема те, що представники української національно налаштованої інтелігенції, як от С. Русова у своїх споминах називала М. Василенка «відомим русофілом» [7, с. 148]. Так, представники російської інтелігенції збиралися у В. Короленка, який щодо національного питання висловлювався: «що він не зносить жодного шовінізму, що потрібне тісніше об'єднання культурних верств України і Росії» [6, с. 132].

На думку українського дослідника В. Крупини, перебування російських великодержавних політиків в Україні у цей період характеризувалось деструктивною діяльністю, спрямованою на розхитування основ української державності [2, с. 233]. Перебуваючи в Україні, В. Вернадський займався також і політичною діяльністю, а саме брав участь у з'їздах кадетської партії. Проте, розпочавши організаторську роботу зі створення УАН, учений відійшов від активної політичної діяльності, зробивши відповідну заяву в пресі.

Напередодні приходу П. Скоропадського до влади В. Вернадський перебував у Полтаві. 7 травня 1918 р. В. Вернадський вирушив до Києва. 11 травня відбулася розмова М. Василенка і В. Вернадського з приводу відкриття Академії наук. Василенко наголосив, що Академія наук має бути національною. «Все більше думаю про створення великого центру в Києві, скориставшись політичною кон'юнктурою» [1, с. 86].

У червні 1918 року В.І. Вернадський переїхав до Києва. У Києві В.І. Вернадський зупинився у М. Василенка, який жив у будинку на Тарасівській вулиці.

14 листопада 1918 р. відбулося урочисте відкриття УАН, а В. Вернадського обрано її президентом.

Роль В. Вернадського в процесі створення УАН є величезною. Саме його життєва позиція, його енергійність і прагнення будь-що за будь-які державні утворення в Україні захистити Академію Наук говорять про нього як видатного вченого, громадського діяча, який слідує своїм переконанням і слугує науці.

Після падіння Української Держави 16 грудня 1918 р. В. Вернадський занотував у своєму щоденнику: «Зараз в широких колах очікування більшовизму, нової смуги; крім небагатьох широкі кола не вірять в міцність створюваного і вважають весь рух передвісником більшовизму» [1, с. 126].

Н. Полонська-Василенко побачилась з В. Вернадським 2 вересня 1919 року [8, с.498]. Увійшовши до Києва Добровольча армія почала переслідувати всі вияви української культури. Така ж доля спіткала і Академію наук. Саме під час проведення екстреного засідання представників Академії наук та вищих шкіл Києва, яке провадив В. Вернадський, закликаючи боронити українську культуру, а Н. Полонська-Василенко представляла Археологічний інститут і відбулась їхня зустріч. Саме В. Вернадський доклав величезних зусиль особисто зустрічаючись і проводячи переговори з А. Денікіним з метою збереження УАН.

Як згадувала Н. Полонська-Василенко, В.Вернадський, який був видатним ученим і організатором не мав відповідних сил для маневрування серед політичних сил і наприкінці 1919 р. залишив Київ [5, с. 20]. Дорога вченого привела до Ростова, де в цей